

Cetatea Cavalerilor

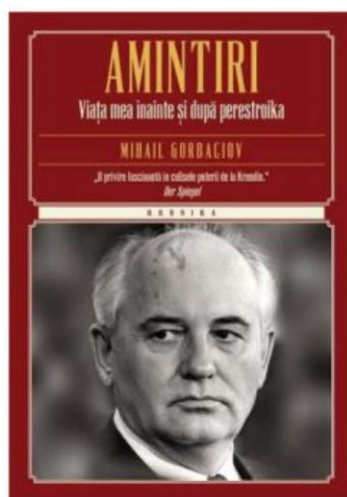
Fondator: Col. r. Dr. Constantin MOȘINCAT
Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Clio
Editura Tipo MC, Oradea-2020

Cartea Mea e și a Ta! ISSN 2734-6889 - ISSN-L 2734 - 6889

ÎNFIINȚAREA ȘI EXTINDEREA NATO (8) Boris Elțin versus Mihail Gorbaciov (restructurarea sau distrugerea Uniunii Sovietice?)

Prof. Dr. Tiberiu TUDOR

Boris Elțin versus Mihail Gorbaciov

Noul Tratat Unional pentru organizarea suprastatală a fostelor republici sovietice într-o Uniune Federativă a Statelor Suverane, propusă de către Gorbaciov și acceptată de nouă dintre cele 15 republici, era o soluție de compromis care, ca orice compromis, nemulțumea toate părțile implicate. Conservatorii comuniști doreau păstrarea neștirbită a Imperiului, liberalii doreau independență totală. La 18 august 1991 conservatorii au declanșat, la Moscova, puciul; la 22 august liberalii i-au pus capăt. A urmat deființarea Uniunii Sovietice, în decembrie 1991. Acest interval de patru luni de zile este foarte ilustrativ pentru dihotomia viziunilor «deterministă» și

«personalistă» în istoriografie [1], [2]. Fără îndoială, se acumulaseră toate antagonismele care trebuiau să ducă, în mod obiectiv, la prăbușirea Imperiului Sovietic. Dar, tot fără îndoială, deznodământul abrupt care a avut loc poartă pecetea personalității lui Boris Elțin și a dramaticei relații a acestuia cu Mihail Gorbaciov.

La scurtă vreme după ce a fost ales secretar general al PCUS, Gorbaciov a început eliminarea gerontocrației care dominase conducerea URSS până în 1985. La propunerea lui Egor Ligaciov—membru al Biroului Politic, însărcinat cu problemele ideologice și organizatorice și susținător, la acea dată, al liniei reformiste— în aprilie 1985 **Boris Elțin** (prim-secretar al regiunii Sverdlovsk) este chemat la Moscova. Cunoscut pentru capacitățile sale organizatorice și fermitatea, intransigența sa, este numit, deja în decembrie, prim-secretar al comitetului de partid al Moscovei, iar în februarie 1986 membru supleant al Biroului Politic al CC al PCUS. Imediat după investire schimbă, fără menajamente, mai precis într-o manieră dură, toată conducerea aparatului de partid și administrativ al Moscovei. În același procent în care Gorbaciov o făcuse la nivelul Uniunii – peste 60%. Numai că, spre deosebire de Gorbaciov, care ținea discursuri și dădea directive politice generale, Elțin trebuia să asigure un nivel de trai cât de cât suportabil celor opt milioane de moscoviți, într-o țară ajunsă economic pe marginea prăpastiei. Moscova era și capitala corupției de tip comunist, care decurgea din sistemul, din arhitectura de privilegii a comunismului real – privilegiile proporționale cu funcția. Elțin

-2023 -ANUL IULIU MANIU !

Cetatea Cavalerilor

NR. 5(33) MAI 2023

2

descrie cu lux de amănunte ierarhia privilegiilor, în cartea sa autobiografică intitulată *“Până la Capăt”* ([3], 176-186). Pierzi funcția, pierzi privilegiile. Convins că acest sistem al privilegiilor de partid este cauza tuturor relelor, Elțîn îl atacă. Este un atac prematur și sinucigaș la nomenclatura de partid. Intră în conflict direct cu Ligaciov, care începuse să se radicalizeze spre stânga. Apelează la Gorbaciov. Conștient de faptul că “mafia aparatului de partid este încă suficient de puternică pentru a putea devora orice secretar general”, acesta „manevrează magnific în momentele cheie, luând distanță față de evenimente” – notează Elțîn. De acum înainte Gorbaciov îi va folosi pe cei doi adversari – deveniți lideri ai facțiunilor conservatoare și liberală ale partidului – în echilibrul dificil prin care își va urma calea democratizării. Exasperat de conflictul cu Ligaciov, de lipsa de sprijin din partea lui Gorbaciov, de lipsa oricărui progress în redresarea economiei, la plenara CC al PCUS din octombrie **1987** Elțîn cere să fie eliberat din poziția de membru supleant al Biroului Politic. Fire impulsivă, în justificarea deciziei sale îi reproșează lui Gorbaciov faptul că de doi ani de zile preestroika bate pasul pe loc, a devenit un cuvânt lipsit de conținut, partidul refuză să se restructureze și, mai mult, prin concentrarea puterii în mâinile unui singur om, necriticabil, există riscul unui nou cult al personalității. Ceea ce a urmat a fost un linșaj politic, primul. Unul după altul, inamici sau apropiați ai lui Elțîn, urcă la tribună și îl înfierează. Elțîn intră în spital. La câteva zile, Gorbaciov îi cere, telefonic, să se prezinte la plenara comitetului de partid al Moscovei. “-Sunt în spital, la pat.”; “- Nu-i nimic, medicii te vor ajuta să poți veni.” Dopat cu medicamente, confuz și inert, Elțîn este supus celui de-al doilea linșaj politic și eliberat din funcția de prim-secretar al Moscovei. Peste câteva luni, la următoarea plenară a CC al PCUS este radiat din lista membrilor supleanți ai Biroului Politic. Rămâne, însă, membru al Comitetului Central. După care, la scurtă vreme, Gorbaciov îl sună (tot la spital) și îi oferă un post cu rang de ministru avertizându-l că “nu îl va mai lăsa să se amestece în politică”. “- M-am întrebat, de ce nu a ales să se debaraseze complet de mine. I-ar fi fost extrem de simplu. Ori, el mă păstrează la Moscova, îmi dă un post relativ important, pe scurt păstrează un opozant alături de el. Am sentimentul că, dacă Gorbaciov n-ar fi avut un Elțîn, ar fi trebuit să-l inventeze.”

Trebuie subliniat că în 1987 Gorbaciov era, el însuși, prizonierul absolut al Partidului Comunist pe care îl conducea. De-abia peste doi ani, în 1989, creează Congresul Deputaților Poporului și începe transferul de putere de la Partid spre Congres. În 1987 Gorbaciov avea un program cu bătaie lungă, Elțîn propunea imposibilul. Gorbaciov vroia să demanteleze nomenclatura, Elțîn vroia să o zdrobească atunci, pe loc. Intervenția intempestivă a lui Elțîn putea compromite cursul glasnost-ului, iar aruncarea acestuia în groapa cu lei (sau cu hiene) era un avertisment că ritmul evenimentelor este gândit și decis de către Gorbaciov.

În iunie **1988**, la Conferința PCUS, Elțîn recidivează. Între timp, popularitatea lui crescuse. Ca prim-secretar al Moscovei avusese nenumărate vizite în întreprinderi, contacte directe cu muncitorii, controale inopinate în magazine și piețe, întrevederi cu studenții. Acuzat de populism, interzis în presa și televiziunea din țară, Elțîn era privit de populație ca un democrat și era cultivat cu interes de jurnaliștii și reporterii occidentali de la Moscova.

Discursul care a urmat a fost un atac kamikaze la adresa anchilozării partidului (la acea dată Elțîn milita pentru o democrație internă de partid și explicit împotriva bipartidismului). Criticile lui loveau, direct sau indirect, în Gorbaciov. A urmat al treilea linșaj politic al lui Elțîn. După toate regulile știute încă de pe vremea lui Stalin: delegații urcau la tribună unul după altul, înfierându-l. E adevărat că în timpul lui Stalin, după linșajul politic urma plutonul de execuție. “Se poate ucide și prin cuvinte” - spune Elțîn. A fost dus la infirmerie, după care a urmat o nouă spitalizare. Gorbaciov încasase loviturile fără să-și piardă cumpătul (“în încheiere a vorbit ferm, dar fără patimă”). Ieșirile lui Boris Elțîn deveniseră o rutină și Gorbaciov începuse să se folosească de ele. Perdeaua de fum a acordului său la execuțiile politice ale lui Elțîn de către conservatori îi acoperea lui Gorbaciov obținerea treptă a acordului partidului pentru pașii strategiei sale prudente în democratizarea Uniunii. În memoriile sale, Gorbaciov trece sub tăcere aceste linșaje politice, pe care Elțîn le va răzbuna din plin în decembrie 1991, când îl va evacua pe Gorbaciov – rămas președinte fără țară – din biroul pe care îl ocupase timp de șase ani la Kremlin.

-2023 -ANUL IULIU MANIU !

Cetatea Cavalerilor

NR. 5(33) MAI 2023

Pentru strategia lui Gorbaciov, Conferința PCUS din octombrie **1988** a însemnat un punct de cotitură. Conferința a aprobat inițierea modificărilor constituționale în vederea înființării Congresului Deputaților Poporului. Drumul realist spre democratizare era deschis.

Această mișcare fundamentală a lui Gorbaciov a fost, pe de altă parte, șansa revenirii lui Elțin în politică. Dezavuat, proscris, ostracizat de către Partid, Elțin a devenit simbolul, vedeta și liderul «radical-democraților» (termenul îi aparține lui Gorbaciov). La alegerile pentru Congresul Deputaților Poporului din URSS din martie **1989**, 89% din electoratul celei mai importante circumscripții a Uniunii, Moscova, unde a candidat, votează pentru Elțin. Nu fără dificultăți și blocaje, este ales în Sovietul Suprem și, apoi, în Prezidiul Sovietului Suprem al URSS. În această poziție avea acces nelimitat la cea mai importantă tribună politică.

Dar destinul politic al lui Boris Elțin se va realiza nu în structurile de stat ale URSS, ci în cele, la început subordonate, ale RSFSR (Republica Sovietică Federativă Socialistă Rusă, viitoarea Federație Rusă). La nivelul RSFSR procesul de democratizare și modificări instituționale a urmat—în linii mari cu o retardare de un an— aceeași cale ca și la nivelul central, al Uniunii. La 27 octombrie 1989 Constituția RSFSR este amendată, este creat Congresul Deputaților Poporului din RSFSR; la 4 martie au loc alegeri libere pentru Congres. La 16 mai se deschide prima sesiune a Congresului, iar la 29 mai **1990** Boris Elțin este ales președinte al Sovietului Suprem al RSFSR. Împotriva recomandării lui Gorbaciov, unii deputați din facțiunea Comuniștii Rusiei au votat, în ultimul moment pentru Elțin, ceea ce i-a adus patru voturi peste cele necesare pentru a câștiga. Tot “cu complicitatea unor membri ai facțiunii Comuniștii Rusiei” – comentează Gorbaciov – în **12 iunie 1990** a fost adoptată Declarația de Suveranitate a RSFSR. În iulie 1990 Elțin demisionează din Partidul Comunist. Câștigă detașat alegerile prezidențiale din 12 iunie 1991 ale RSFSR și, la **10 iulie 1991**— **cu numai patruzeci de zile înainte de puci**— este investit în funcția de **președinte al RSFSR**.

În acest fel, se fundamentează la Moscova o nouă dualitate de putere, care va deveni curând o ireconciliabilă adversitate și va duce la prăbușirea Imperiului Sovietic: puterea sovietică centrală (URSS, Gorbaciov, **Kremlinul**) și puterea celei mai mari republici unionale (RSFSR, Elțin, **Casa Albă**—sediul guvernamental al RSFSR). Lupta între cele două centre de putere începuse deja în 1990 cu “războiul legilor”— preeminența legislației republicane, interne, a RSFSR față de legislația unională, a URSS. “Această concepție— afirmă Gorbaciov— a fost împrumutată de anturajul cel mai apropiat al lui Elțin de la separatiștii naționaliști radicali din Estonia, Lituania și Letonia. Dar, dacă în cazul Republicilor Baltice ea a dus la ieșirea lor din Uniunea Sovietică, implementarea ei în Federația Rusă ar fi însemnat distrugerea statalității unionale. Și aceasta a făcut Elțin, prin susținerea intelectualilor de orientare «ultra-revoluționară» din Moscova și din alte regiuni.” ([4], p. 481).

Ideologic, Elțin și radical-democrații din jurul lui, grupați acum în partidul Rusia Democratică, militau pentru o reformă economică radicală (mult vehiculată «terapie de șoc»), pentru dizolvarea Partidului Comunist și pentru independența republicilor, în timp ce Gorbaciov— flancat la dreapta de «radicalii-democrați» și la stânga de «partocrații fundamentalști»— era pentru o reformă economică moderată («capitalismul dirijat»), pentru transformarea Partidului Comunist într-unul Social-Democrat și pentru remodelarea Uniunii, eventual cu câteva pierderi teritoriale care se vedeau a fi inevitabile fără vărsare de sânge. Centrismul lui Gorbaciov își atinsese limitele, nu mai putea ține în echilibru cele două tabere. Ambele părți considerau acest centrism slăbiciune politică, iar pe Gorbaciov omul “nedecis”, al “jumătăților de măsură”. Confruntarea decisivă devenise inevitabilă. O vor declanșa, la 18 august 1991, radicalii de stânga: preluarea controlului de către organismele de forță— KGB, Ministerul de Interne, Armată.

Din funcția de președinte al RSFSR, Boris Elțin va anihila, într-un sens de unul singur, puciul de la Moscova (18-21 august 1991), va scoate în afara legii Partidul Comunist al RSFSR (noiembrie 1991) și va contribui hotărâtor la dizolvarea Uniunii Sovietice (decembrie 1991). Prin acest ultim act îl elimină din toate funcțiile pe cel care l-a propulsat spre putere, devenit cu timpul adversarul său de moarte, Mihail Gorbaciov.

Lupta dintre Elțin și Gorbaciov a fost și— dacă nu în primul rând— o luptă personală pentru putere, o luptă acerbă, atroce, care și-a pus pecetea asupra istoriei, cu reverberații până în zilele noastre.

-2023 –ANUL IULIU MANIU !

Cetatea Cavalerilor

NR. 5(33) MAI 2023

Este bine știut că poziția oficială a Statelor Unite a fost de sprijin total pentru linia politică a lui Gorbaciov. Președintele G.H.W. Bush a mizat, până la puci, exclusiv pe Gorbaciov. Documentele și cărțile de memorii publicate între timp arată, însă, că, începând cu 1990, aripa dură a cercurilor de putere de la Washington a încercat să determine o reorientare a președintelui spre Elțin, argumentând că vederile radicale ale acestuia servesc mai bine interesele americane. Din memoriile lui Robert Gates (R.W. Gates, *Din umbră*), Gorbaciov va afla că CIA și Departamentul Apărării al SUA, în mod special secretarul de Stat pentru Apărare, Dick Cheney, erau “susținători fervenți” ai lui Elțin ([4], p. 521-523). Robert Gates urcase în ierarhia CIA timp de 26 ani, până la postul de director, în care a fost numit de către G.H.W. Bush în mai 1991. Peste un deceniu, atât Cheney cât și Gates vor deveni membri marcanți ai administrației George Bush-junior (Cheney vicepreședinte, Gates secretarul Apărării), punând în practică Doctrina Wolfowitz – pe care președintele Bush-senior nu o autorizase – în Afganistan, Irak ș.a.m.d.

4

[1] G.W.Breslau, *Gorbachev and Yeltsin as Leaders*, Cambridge University Press, print publ. 2002, online publ. 2010 (<https://doi.org/10.1017/CBO9780511613531>)

[2] Archie Brown, *The Gorbachev Factor*, Oxford University Press (1997).

[3] Boris Elțin, *Jusqu'au but*, Calmann Lévy (1990).

[4] Mihail Gorbaciov, *Amintiri. Viața mea înainte și după perestroika*, Litera (2013).